

УДК 368

Фисун І.В., к.е.н., доц.
Полтавський університет
економіки і торгівлі

РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЯК ДЖЕРЕЛА ВНУТРІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Обґрунтовано доцільність розвитку страхування життя в Україні та необхідність запровадження страхових програм, максимально наближених до купівельної спроможності громадян. Запропоновано напрям залучення тимчасово вільних коштів страховиків зі страхування життя в інвестиційний процес.

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку України виникає нагальна потреба у пошуку внутрішніх інвестиційних ресурсів. У економічно розвинених країнах страхування життя, окрім реалізації соціальної функції, виконує системну функцію акумулювання коштів населення та трансформації їх в довгострокові інвестиційні ресурси. В Україні страховики, що оперують на ринку страхування життя, на теперішній час відіграють незначну роль у сфері залучення інвестицій у реальний сектор економіки. З огляду на це, актуальним є питання розвитку в країні страхування життя з метою формування особистих грошових накопичень громадян та акумуляції в країні тимчасово вільних коштів як потенційного джерела внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам становлення та розвитку страхування життя присвячено наукові праці таких дослідників, як Д. Гвасалія, М. Денисенко, В. Кабанов, О. Коваль, О. Ковтун, В. Кабанов, Л. Куделя, Ю. Михайленко, Н. Шморгай та ін. **Невирішена раніше частина загальної проблеми.** Високо оцінюючи внесок науковців у розвиток теорії і практики вказаних проблем, слід відзначити, що більшість авторів розглядають накопичені кошти, перш за все, з точки зору матеріального забезпечення громадян, майже не розкриваючи їх інвестиційний потенціал.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів розвитку страхування життя в Україні як джерела внутрішніх фінансових інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що процесу інвестування передують акумуляція інвестиційних ресурсів. Страхові компанії зі страхування життя мають змогу накопичити тимчасово вільні фінансові ресурси завдяки добровільним внескам страхувальників, тобто здійснюваним таким чином заощаджень громадянами [1-3]. В той же час, розвиток страхування життя слід розглядати не лише з точки зору матеріального забезпечення громадян у

майбутньому, але й з точки зору можливості оздоровлення певних секторів економіки за рахунок сформованих фінансових ресурсів.

Виходячи з основних положень сучасної теорії споживчих функцій, закладених Дж.-М. Кейнсом та розвинутих в теорії життєвого циклу Ф. Модльяні, ми можемо зробити висновок, що основні свої заощадження на майбутнє людина здатна робити в працездатному віці. А отже саме працюючі громадяни здатні накопичувати кошти на майбутнє [4,5]. Проте, проведені дослідження дозволяють стверджувати, що на теперішній час повільний розвиток страхування життя в Україні зумовлений низкою причин, серед яких найбільш важливою є низький рівень заробітної плати населення.

На рис. 1 представлено співвідношення середньомісячної заробітної плати та прожиткового мінімуму в країнах Європи, що свідчить про надзвичайно низький рівень цих показників в Україні по відношенню до інших країн [6,7]. Проте, статистичні дані свідчать про значну частку населення України, заробітна плата якого значно нижча за середню [8, С. 20-23].

В той же час, аналіз програм страхування життя, що пропонуються провідними українськими страховиками, а саме, – ПрАТ «СК «Ейгон Лайф Україна», ПрАТ «СК «ІЗУ Україна-життя», ПрАТ «СК «Універсальна-життя», свідчить, що мінімальний страховий внесок для страхувальника на теперішній час становить 300 грн. на місяць. Але для більшості громадян нашої країни така страхова премія є неприйнятною, оскільки не відповідає їх купівельній спроможності. Проте, страховики зі страхування життя пояснюють такі розміри мінімальної страхової премії тим, що за менших її обсягів вони не зможуть сформувати страхові резерви, достатні для виконання своїх зобов'язань, зважаючи на незначну кількість страхувальників на теперішній час [9,10].

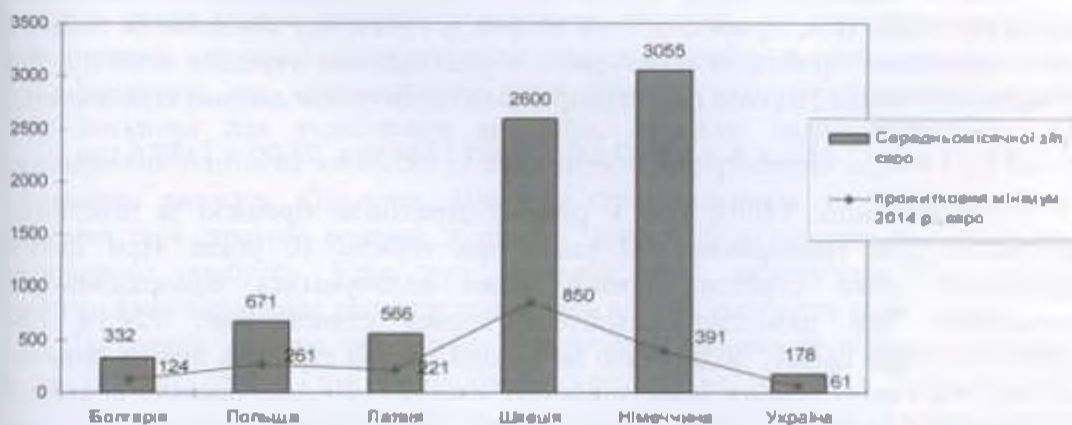

Рис. 1. Співвідношення середньомісячної заробітної плати до прожиткового мінімуму в країнах Європи у 2014 р. Складено за даними [6,7].

Отже, з метою збільшення кількості страхувальників виникає необхідність у розробці доступних програм страхування життя для працюючих громадян, заробітна плата яких нижча за середню.

Виходячи з цього, необхідно провести розрахунки для розробки програми страхування життя для громадян з невисоким рівнем доходів. При цьому, доцільним є поєднання у страховому договорі найнеобхідніших видів страхування, зокрема: «Дожиття до закінчення терміну дії договору», «Смерть з будь-якої причини під час дії договору», «Нещасний випадок» та «Критична хвороба». Перші два з цих видів страхування є накопичувальними і забезпечать грошові заощадження громадянам, а останні – ризиковими видами страхування (додаються до договору за бажанням страхувальника), що забезпечать їх матеріальний захист у разі настання нещасного випадку або хвороби під час дії довготермінового договору страхування.

Отже, щорічна страхова премія за накопичувальною частиною буде визначатись за формулою 1:

$$SP_{\text{річна}} = L_{x+n} v^n / L_x \times S \quad (1)$$

де: L_{x+n} – доживають до віку $(x+n)$ років (осіб);

x – вік страхувальника на початок дії договору;

n – термін дії договору;

v^n – дисконтуючий множник;

L_x – число осіб, віком x років на початку страхування;

S – страхова сума, накопичена за рік [11].

Враховуючи низьку купівельну спроможність потенційних споживачів нашої накопичувальної програми, використаємо для розрахунків мінімальне значення очікуваної страхової суми (S) 20 000 грн. Період дії договору (n) 10 років. Візьмемо вік громадянина (x), котрий укладає угоду, 50 років.

Ми не можемо в нашій програмі застосувати індивідуальні особливості страхувальників (вік, професію, стан здоров'я, генетичну спадковість тощо), а тому проведемо приблизні розрахунки з урахуванням середніх величин для громадянина віком 50 років (за стандартними табличними даними страховиків):

$$SP = L_{60} \times v^{10} / L_{50} \times S = 87917 \times 0,074409 / 88431 \times 20000 = 1489,6 \text{ грн.}$$

Таким чином, 1489,6 грн. є річною страховою премією за пенсійною програмою для громадянина 50 років при терміні 10 років. При цьому, нарахована річна страхова премія може сплачуватись одноразово або частинами. Тоді щомісячна страхова премія становитиме: 124,14 грн. (1489,6:12). При цьому, відповідно до законодавства страхова премія повинна містити 4% гарантованого інвестиційного доходу [12]. Але, реально враховані особливості страхувальника сприятимуть збільшенню страхової премії. Припустимо, що максимальна щомісячна страхова премія становитиме 200 грн., оскільки результати виявлення потенційних фінансових можливостей працюючих громадян свідчать, що для більшості з них така сума є прийнятною.

Договором страхування життя передбачається обов'язкове щорічне збільшення розміру страхової суми за результатами отриманого інвестиційного доходу від розміщення коштів страхових резервів та індексація накопичених страхових внесків з урахуванням інфляції. Оскільки ми не можемо передбачити

точно очікуваний дохід страховника протягом 10 років, для визначення кінцевої страхової виплати за програмою страхування життя, застосуємо середню ставку (7.2%) за кожен рік страхування. Результати розрахунків представимо на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка грошових накопичень за програмою страхування життя

Отже, за 10 років середньостатистичний працюючий український громадянин 50 років, сплачуючи щомісячну страхову премію 200 грн. при середньому інвестиційному доході за програмою страхування життя може накопичити грошову суму близько 35 500 грн. Але така сума є умовною, оскільки кінцева страхова накопичена сума залежить від реального інвестиційного доходу страхової компанії. Крім того, протягом дії договору страхувальник може змінювати обсяг річної премії з урахуванням своїх купівельних можливостей. За бажанням страхувальника до накопичувальної частини угоди можна приєднати ризикову частину, що не спрямовується в накопичення, але надає страховий захист в разі хвороби чи нещасного випадку.

Вважаємо, що запровадження такої накопичувальної страхової програми буде вигідним для українських громадян, оскільки надає можливість для заощадження коштів на майбутнє та забезпечує їх матеріальний захист. При цьому, страховики зможуть збільшити кількість страхувальників та матимуть змогу зміцнити свої страхові резерви, а отже – інвестиційні ресурси для отримання додаткового прибутку. Крім того, держава може забезпечити фінансування інвестиційних державних проєктів, створивши вигідні умови для страховиків.

Виходячи з цього, можливим є залучення тимчасово вільних грошових ресурсів страховиків, що здійснюють страхування життя, в інвестиційний процес, а також розроблення системи кредитування суб'єктів підприємництва та громадян, що укладають угоди накопичувального страхування.

Використання коштів у сфері страхування життя в інвестиційному процесі можливе за умов здійснення державою виваженої політики щодо внутрішніх джерел інвестування та розробки і впровадження механізму залучення тимчасово вільних коштів в інвестиційний процес на вигідних для страховиків умовах.

Ураховуючи те, що в Україні законодавчо дозволено страховим компаніям зі страхування життя здійснювати лише кредитування страхувальників-фізичних осіб, доцільною є постановка питання використання їх потенціалу на кредитування юридичних осіб, що сплачують пенсійні внески на користь своїх працівників за недержавними пенсійними програмами, та внесення відповідних змін до страхового законодавства України й приведення його у відповідність до міжнародних норм щодо залучення фінансових ресурсів компаній зі страхування життя в інвестиційний процес.

Актуальним на теперішній час є запровадження досвіду європейських країн (Німеччини, Франції, Чехії, Польщі) зі зменшення бази оподаткування доходів працівників на суму, що дорівнює розміру страхових премій за договорами страхування життя. Такий метод зручний і ефективний порівняно із застосовуваною в Україні податковою пільгою для осіб, що сплачують страхові премії за угодами довгострокового накопичувального страхування [13].

Законодавчо визначено, що розміщення страхових резервів має здійснюватись за умов безпечності, ліквідності, доходності й диверсифікованості [12]. На сучасному етапі розвитку ринку цінних паперів в Україні інвестування в облигації для страховиків є вигіднішим порівняно з банківськими депозитами, оскільки забезпечує вищу ліквідність страхових резервів та доходність за умови перевищення відсотку за облигаціями банківського відсотка. Ефективним джерелом залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів страхових компаній в інвестиційний процес в регіонах України можуть слугувати облигації внутрішніх місцевих позик, до придбання яких слід залучати страхові компанії, що здійснюють недержавне пенсійне страхування. Адже, такі облигації є перспективним фінансовим інструментом, завдяки якому органи місцевого самоврядування можуть вирішувати поточні й довготермінові проблеми, пов'язані з фінансуванням бюджетних видатків. Погашення цих облигацій доцільно здійснювати за рахунок доходів, отриманих від реалізації інвестиційних проектів. Проте, таке інвестування коштів страховиками можливе лише за вигідних для них умов придбання таких облигацій в кожному регіоні України.

Крім того, частину коштів страхових резервів страховиків доцільно використовувати на фінансування превентивних заходів в різних галузях економіки, у тому числі й у агропромисловому комплексі України. Інвестування цих заходів, як правило, не цікаве для інших інвесторів, оскільки не приносить прибутку. А для страховиків фінансування таких заходів вигідне, оскільки запобігає настанню страхових ризиків у потенційних страхувальників та сприяє уникненню потенційних витрат. До таких заходів доцільно віднести такі: очищення річок та зон відпочинку; укріплення ґрунту й запобігання його зсуву; утримання в належному стані системи зрошення земель сільськогосподарського призначення й лісозахисних смуг; інші необхідні заходи залежно від потреб кожного регіону.

Вважаємо, що на теперішній час такий підхід є перспективним в умовах дефіциту фінансових ресурсів в Україні.

Висновки. Запровадження українськими страховиками програм страхування життя, максимально наближених до купівельної спроможності потенційних страхувальників, забезпечить можливість громадянам, рівень доходів яких нижчий за середній, здійснити заощадження коштів на майбутнє, сприятиме збільшенню прибутку страховиків; надасть можливість для фінансування довгострокових державних інвестиційних проєктів.

Проведення державою виваженої інвестиційної політики у напрямі залучення тимчасово вільних коштів страхових компаній зі страхування життя в інвестиційний процес сприятиме покращенню рівня життя населення, зростанню інвестиційних доходів страховиків та ефективному фінансуванню необхідних заходів державного та місцевого рівня в Україні за рахунок внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Куделя Л.В. Соціально-економічні аспекти розвитку страхування життя в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dspsais.aubs.edu.ua>.
2. Шморгай Н.М. Проблеми і перспективи розвитку страхування життя в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.libfor.com>.
3. Гвасалія Д.С. Страхування життя в Україні й шляхи його вдосконалення / С.Д. Гвасалія, Ю.В. Михайленко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ruspauka.com>.
4. Франко Модильяни и теория жизненного цикла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ornatus.ru/?p=rgratis&i=599>.
5. Fisun Irena Współczesny rozwój ubezpieczeń na życie w Ukrainie / Irena Fisun, Julia Kozlova, Daria Sokolynska, Olga Sorokowa // Przemysl. Sp.z o.o. «Nauka i studia». – 2012. – № 8 (53). – С.5-12.
6. Середньомісячна зарплата в країнах Європи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.city.zt.ua/ekonomika/3282-riven-zarplat-v-krajinax-evropi>.
7. Прожитковий мінімум в країнах Європи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oevrops.ru/prozhitochnyj-minimum-v-bolgarii-dostig-502-levov>.
8. Соціально-економічний розвиток України [Електронний ресурс]./ Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Статистика та структура страхових виплат Aegon Life Ukraine [Електронний ресурс]/ПрАТ «Страхова компанія «Ейгон Лайф Україна» – Режим доступу: <http://aegon.ua/ru/insuare/statistic/>
10. Підсумки діяльності за 9 міс. 2014 ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна-життя» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pzu.com.ua/about/finance.html>
11. Ковтун О.І. Основи актуарних розрахунків: [навч. посіб.] /О.І. Ковтун, М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов. – К., 2008. – 480 с.
12. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96 – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
13. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.